ΔΗΜΟΣ ΝΙΓΡΙΤΑΣ

Πασχάλης Β. Αγγελόπουλος

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΝΙΓΡΙΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ

Η ΝΙΓΡΙΤΑ - Η ΒΙΣΑΛΤΙΑ
ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Πρακτικά Β΄ Επιστημονικού Συμποσίου
Νιγρίτα 17- 20 Οκτωβρίου 1996

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2000

Πασχάλης Β. Αγγελόπουλος

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΝΙΓΡΙΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ

Ο Μακεδονικός Αγώνας έγινε κυρίως, μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία, κράτησε σε διάρκεια περίπου σαράντα χρόνια, από το 1870 έως το 1908, δηλαδή από την έκδοση του σουλτανικού φιρμανίου τον Μάρτιο του 1870, με το οποίο αναγνωριζόταν από τους Οθωμανούς ως εξαρχική η Βουλγαρική Εκκλησία με έδρα την Κωνσταντινούπολη, ως τη χρονολογία ανακηρύξεως του Τουρκικού Συντάγματος τον Ιούνιο του 1908 (11 Ιουνίου). Το σουλτανικό φιρμάνι αποτελούνταν από ένδεκα άρθρα, τα οποία προέβλεπαν τον τρόπο διοικήσεως και λειτουργίας της νεοϊδρυόμενης Βουλγαρικής Εκκλησίας. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντέδρασε και στη σύγκληση της τοπικής Συνόδου του 1872 κήρυξε τη Βουλγαρική Εκκλησία σχισματική και τους παραδεχθέντες (όπως χαρακτηρίζει τους σχισματικούς) *τον τοιούτον φυλετισμόν και επ' αυτώ τολμώντας παραπηγνύναι καινοφανείς φυλετικάς παρασυναγωγάς κηρύττομεν, συνωδά τοις ιεροίς κανόσιν, αλλοτρίους της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας και αυτό δη τούτο Σχισματικούς*[1].

Το ιδρυτικό φιρμάνι, μεταξύ των άλλων, καθόριζε τα εδαφικά όρια όλων των μητροπόλεων και επισκοπών που περιήρχοντο υπό τη δικαιοδοσία της εξαρχίας. Το 10ο όμως άρθρο ήταν η παγίδα για τον ελληνισμό της Μακεδονίας. Άφηνε «σκοπίμως» όπως φαίνεται, κενά ως προς την περαιτέρω ανάπτυξη της εξαρχίας, δημιουργώντας έτσι μεγάλο κίνδυνο για τις πατριαρχικές περιοχές:

Εάν δε εκτός των άνω αριθμηθέντων μερών ήθελον ή το όλον ή τουλάχιστον τα δύο τρίτα των ορθοδόξων κατοίκων άλλων μερών να υπόκεινται ως προς τας πνευματικάς υποθέσεις των εις την Βουλγαρικήν εξαρχίαν, τούτο δε εξεταζόμενον ήθελεν αποδειχθή, επιτρέπεται μεν, αλλ' επειδή ως είρηται, τούτο θέλει γίνεται τη ομοφώνω γνώμη του όλου των κατοίκων, ή τουλάχιστον των δύο τρίτων αυτών, εάν ήθελε τίς με την αιτίαν ταύτην προσπαθήσει να παρεμβάλει καθ' οιονδήποτε τρόπον διχονοίας μεταξύ των κατοίκων ο τοιούτος θέλει ευθύνεται κατά τους κανόνας και τιμωρείσθαι[2].

1. Μαν. Ιω. Γεδεών, *Έγγραφα πατριαρχικά και συνοδικά περί του Βουλγαρικού ζητήματος (1852-1873)*, Κωνσταντινούπολη 1908, σσ. 423-430.
2. Μ. Ι. Γεδεών, *ό.π.*, σσ. 243-247.

Κατόπιν των ανωτέρω, η Εξαρχία είναι γεγονός, οι Βούλγαροι εκπαιδεύουν προπαγανδιστές, τους οποίους αποστέλλουν στη Μακεδονία για να εργασθούν υπέρ των βουλγαρικών θέσεων.

Οι χριστιανοί της Μακεδονίας, ανεξάρτητα από τη γλώσσα ή το ιδίωμα που μιλούσαν, ως τα μέσα του 19ου αιώνα, πριν δηλαδή αρχίσουν τη δράση τους οι διάφορες προπαγάνδες, αισθάνονταν άρρηκτα συνδεδεμένοι με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, γύρω από το οποίο είχαν συσπειρωθεί. Απ' αυτούς, οι βλαχόφωνοι, οι αλβανόφωνοι και οι ομιλούντες το τοπικό σλαβόφωνο ιδίωμα, αισθάνονταν Έλληνες ως προς την εθνική τους συνείδηση, όπως ακριβώς αισθάνονταν και οι ελληνόφωνοι κάτοικοι της Μακεδονίας. Όλοι αυτοί, όπως αποδεικνύουν οι διάφοροι αγώνες, στους οποίους κατά καιρούς είχαν αποδυθεί, διαπνέονταν από τα ίδια εθνικά αισθήματα και από τον ίδιο πόθο να απελευθερωθούν από τον τουρκικό ζυγό και να ενωθούν με τη μητέρα Ελλάδα. Οι Βούλγαροι προπαγανδιστές απευθύνονταν, κυρίως στον ελληνικό πληθυσμό της Μακεδονίας, που μιλούσε ένα ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα, πάνω στο οποίο στήριξαν την προπαγάνδα τους, για να εκβουλγαρίσουν τη Μακεδονία.

Ο καζάς των Σερρών και ειδικότερα ο ναχιγές (επαρχία) της Νιγρίτας που θα μας απασχολήσει την ιστορούμενη εποχή, προβλήματα γλωσσικά δεν είχε. Αποτελούνταν από τριάντα πέντε χωριά με σύνολο πληθυσμού 15.775 κατοίκους, από τους οποίους οι 1805[3] ήταν Τούρκοι. Τα αμιγώς τουρκικά χωριά, τα οποία ήταν ελάχιστα και αυτά στα ορεινά του Βερτίσκου όρους, κατοικούνταν από Κονιάρους και Γιουρούκους, οι οποίοι ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία, τη γεωργία και πολλές φορές με τη ληστεία. Άλλων εθνοτήτων κάτοικοι, δεν υπήρξαν ποτέ σε κανένα χωριό της επαρχίας. Η διοίκηση ασκούνταν από τους μουχτάρηδες. Στη Νιγρίτα, όπως και σε άλλα μέρη, οι δημογέροντες εκλέγονταν από τους κατοίκους, κάθε χρόνο την άνοιξη, ημέρα του Αγ. Γεωργίου[4]. Την τουρκική εξουσία στην επαρχία ασκούσε ο διορισμένος μουδίρης (έπαρχος), πολλές φορές Έλληνας το γένος[5]. Προβλήματα προπαγάνδας σλαβικής, κυρίως βουλγαρικής, δεν υπήρξαν στη Νιγρίτα. Κανένας εξαρχικός δεν καταγράφηκε σ' όλη την επαρχία, πολύ δε περισσότερο δεν υπήρξαν εκκλησίες ή ιερείς εξαρχικοί. Οι κάτοικοι μιλούσαν μόνο την ελληνική, μη γνωρίζοντας κανένα άλλο γλωσσικό ιδίωμα, εκτός από μερικές τουρκικές λέξεις που ενσωματώθηκαν στην ελληνική γλώσσα και που και σήμερα είναι σε

3. Π. Β. Αγγελόπουλος, «Ένα διπλότυπο, κώδικας γάμων 1880-1883, της Εκκλησιαστικής περιφέρειας Νιγρίτας», *Πρακτικά Επιστημονικού συμποσίου «Η Νιγρίτα - Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας»*, Νιγρίτα 1995, σσ. 162-165 (δημογραφικοί πίνακες).

4. Δ. Τσοποτού, *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία*, Βόλος 1912, σ. 216.

5. Ν. Γ. Μοσχοβάκης, *Το εν Ελλάδι δίκαιον επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1882, σσ. 91-93.

κοινή χρήση. Όσοι Σλάβοι κατά καιρούς εργάζονταν στα διάφορα χωριά της επαρχίας, σε γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες, λόγω ευχερέστερης επικοινωνίας με τους ντόπιους κατοίκους, μάθαιναν υποχρεωτικά την ελληνική γλώσσα.

Οι Έλληνες της Μακεδονίας, την περίοδο αυτή, θα βρεθούν ανάμεσα σε δύο πόλους έλξεως, την Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα. Πάντως και οι δύο έδρασαν με κοινό στόχο την περιφρούρηση των συμφερόντων του ελληνισμού. Η Αθήνα με τα προξενεία και η Κωνσταντινούπολη με το Πατριαρχείο, τις εκκλησίες και τον κλήρο. Η λέξη πατριαρχικός αυτόματα σήμαινε Έλληνας και εξαρχικός ή σχισματικός Βούλγαρος.

Μία άλλη πλευρά της Μακεδονικής πραγματικότητας, αυτής της περιόδου, ήταν τα ένοπλα σώματα που διέτρεχαν τη σκλαβωμένη Μακεδονία. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για κλεφταρματολικές συμμορίες, που συνέχιζαν τη μακραίωνη κλεφταρματολική παράδοση του τόπου, και που περιστασιακά εντάσσονταν στον εθνικό αγώνα ή, όπως ήταν και το συνηθέστερο, συνδύαζαν τη ληστεία με τις εθνικές επιδιώξεις[6].

Τα αίτια που ωθούσαν νέους κυρίως, στο ληστρικό βίο ήταν πολλά, σημαντικότερα όμως θεωρούνται: πρώτο η φυγοδικία, που αποτελούσε μία από τις κυριότερες αιτίες, και κατά δεύτερο λόγο οι αυθαιρεσίες των αρχών, οι επαχθείς φόροι, η φτώχεια και τέλος σπανιότερα η επιδίωξη πλουτισμού. Η επιθυμία της προσωπικής ελευθερίας —όχι τόσο της εθνικής—, αποτελούσε επίσης κίνητρο. Έμμεσο κίνητρο ήταν και η σχετική ατιμωρησία, που κάποτε έπαιρνε τη μορφή επιβράβευσης των κατορθωμάτων του ληστή.

Τελικά πολλοί ληστές κατέληξαν αντάρτες και έπαιξαν το ρόλο του προστάτη των ελληνοφώνων κατοίκων, ακόμα και του εθνικού απελευθερωτή. Η αποδοχή των εθνικών σκοπών περιόριζε το πεδίο δράσεως και τις επιδιώξεις της ανταρτικής ομάδος, καθώς τα θύματά της και γενικά ο αντίπαλος περιοριζόταν σε μία μόνο εθνότητα. Τέλος η δυσδιάκριτη διαχωριστική γραμμή που χώριζε την παρανομία από τη νομιμότητα και που αποτελούσε τον άξονα γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν η λειτουργία της ανταρτικής ομάδος στην παραδοσιακή κοινωνία της τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας, με τη σύνταξη της ομάδας με την πλευρά των υπόδουλων Ελλήνων, γινόταν αυτόματα ευκρινής και απέκλειε την επιστροφή των ανταρτών στη νομιμότητα, αφού η ομάδα ήταν σώμα ενόπλων, συντεταγμένο με έναν εξωτερικό εχθρό[7].

---

6. Ιω. Κολιόπουλος, «Η θέση των Ελλήνων στη Μακεδονία από το 1881-1896 - Σώματα ενόπλων», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ΄, Αθήνα 1977, σ. 219.

7. Ιω. Κολιόπουλος, *ό.π.*, σ. 220.

Η παρουσία των ελληνικών ανταρτικών ομάδων στο μακεδονικό χώρο, μετά την αποτυχία της επαναστάσεως του 1878, αποτελεί παράγοντα ενθάρρυνσης και δίνει μεγάλο κουράγιο στον ντόπιο ελληνικό πληθυσμό και τον παρακινούσε να αντιστέκεται αποτελεσματικά στον τουρκικό ζυγό. Μερικά χρόνια αργότερα, όταν ο βουλγαρικός εξαρχικός μηχανισμός απέτυχε να παρασύρει με τα ψευδοεπιχειρήματά του τους Ορθόδοξους πατριαρχικούς, τους προπαγανδιστές αντικατέστησαν πυκνές αποστολές βουλγαρικών ανταρτικών σωμάτων, με στόχο τη δημιουργία βουλγαρικών πυρήνων προς εκφοβισμό και τρομοκράτηση του ντόπιου πληθυσμού και τέλος για την εμφάνιση, γηγενούς δήθεν, βουλγαρικού εθνικού κινήματος με πλατιά λαϊκά ερείσματα. Το φαινόμενο αυτό, το οποίο οι τουρκικές αρχές της Μακεδονίας χαρακτήριζαν «εποχιακό», πήρε ιδιαίτερα ανησυχητικές διαστάσεις στα γεωγραφικά διαμερίσματα Σερρών, Μελενίκου, Πετριτσίου, Νευροκοπίου, Στρώμνιτσας, Γευγελής, Μοναστηρίου, Περλεπέ, Κοζάνης, Σκοπίων, Καστοριάς και Έδεσσας, που σχημάτιζαν μια συνεχή ζώνη στα κράσπεδα του Ελληνισμού[8]. Εκεί όπου δρούσαν ελληνικές ανταρτικές ομάδες, η δραστηριότητα των εισαχθέντων βουλγαρικών σωμάτων δύσκολα αποδίδει· οι Έλληνες κάτοικοι ενθαρρυμένοι αντιδρούν και δεν ενδίδουν στις πιέσεις των κομιτατζήδων. Ο ένοπλος πλέον Μακεδονικός αγώνας είναι γεγονός, ο Ελληνισμός των βορείων περιοχών με επικεφαλής ντόπιες ανταρτικές ομάδες αμύνεται και λίγο αργότερα περνά στην αντεπίθεση.

Στην περιοχή της Νιγρίτας, από νωρίς σχηματίστηκε το σώμα του Γκιόργκα, το οποίο αποτελούνταν από λίγους αλλά τολμηρούς άνδρες που δεν επέτρεψαν την εισχώρηση προπαγανδιστών στην επαρχία. Όσοι κατάφεραν να διεισδύσουν, δεν ξαναγύρισαν στις βάσεις τους, εξοντώθηκαν πριν ακόμα εμφανισθούν. Οι Τούρκοι, θορυβημένοι από τη δράση της ανταρτικής ομάδος του Γκιόργκα, εξαπέλυσαν αποσπάσματα ατάκτων για την εξόντωσή της. Τελικά την 1η Μαΐου 1898, παραμονή της γιορτής του αγίου Αθανασίου, ύστερα από προδοσία, ο Γκιόργκας δολοφονείται. Οι Νιγριτινοί τον έκαναν τραγούδι που τραγουδιέται και σήμερα σε διάφορες περιστάσεις. Ο θάνατός του δεν άφησε την περιοχή απροστάτευτη, αφού τα παλικάρια του συνέχισαν τον αγώνα που εκείνος άρχισε.

Η δράση του Γκιόργκα υπήρξε η δυναμική αντιμετώπιση όσων επιχείρησαν να βλάψουν τους κατοίκους της περιοχής, Τούρκους και κομιτατζήδες, πέρα όμως από τη φρούρηση της περιοχής υπήρξε και σχολείο ανταρτών. Σ' αυτό το σχολείο μαθήτευσαν κατά κάποιον τρόπο οι μετέ-

8. Κων. Απ. Βακαλόπουλος, «Μορφές ληστρικής δραστηριότητας στη Μακεδονία μετά την επανάσταση του 1878», *Βαλκανικά σύμμεικτα* 2 (1983) 131-132.

πειτα οπλαρχηγοί του Μακεδονικού αγώνα της περιφέρειας Σερρών και Νιγρίτας, όπως ο Γ. Γιαγκλής, ο Βλάχμπεης, ο Μητρούσης, ο Ανδρούτσος και άλλοι. Η τουρκική διοίκηση από πολύ νωρίς ήταν σίγουρη πως στην περιφέρεια της Νιγρίτας *εισίν αποταμιευμένα πολλά όπλα και οι κάτοικοι είναι οργανωμένοι με αξιωματικούς και υπαξιωματικούς*[9]. Εν τω μεταξύ οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, που παρακολουθούν με ενδιαφέρον τη δραστηριότητα του νεοσύστατου βουλγαρικού κράτους, για να το αποσπάσουν από την επιρροή της Ρωσίας, άρχισαν να ενδίδουν στις επιδιώξεις του.

Νέοι πράκτορες εξαποστέλλονται στη Μακεδονία με διάφορα έντυπα, που κυκλοφορούν και που είναι γραμμένα κατά το πλείστον στα ελληνικά, παρουσιάζοντας τον Φίλιππο, τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Αριστοτέλη και γενικά τους αρχαίους Μακεδόνες σαν προγόνους των Βουλγάρων[10]. Στη Μακεδονία οι κάτοικοι αντιδρούν, και με τις λιγοστές ανταρτικές ομάδες ο Ελληνισμός αντιστέκεται. Οι βουλγαρικές οργανώσεις «Β.Μ.Ε.Ρ.», που σημαίνει Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση και η «Ε.Μ.Ε.Ο.», που σημαίνει Εξωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση, είναι το νέο προσωπείο των κομιτατζήδων. Το βουλγαρικό κομιτάτο, το ονομαζόμενο «Μακεδονοθρακικό», εμφανίζεται πλέον κάτω από δύο νέες μορφές, κατευθυνόμενες και οι δύο από το ίδιο κέντρο, τη Σόφια. Οι δύο οργανώσεις επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό, με δύο διαφορετικές μεθόδους. Η πρώτη κατεύθυνση, αποβλέπει στον εκβουλγαρισμό του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας και την άμεση ενσωμάτωσή της στη Βουλγαρία. Η δεύτερη, αποβλέπει δήθεν στη δημιουργία αυτόνομης Μακεδονίας, η οποία εν καιρώ, κατά το προηγούμενο της ανατολικής Ρωμυλίας, θα ήταν εύκολο να απορροφηθεί από τη Βουλγαρία.

Το έτος 1897 μπορεί να θεωρηθεί ως απαρχή της συστηματικής εξωτερικής πολιτικής της Βουλγαρίας σε βάρος του πληθυσμού της Μακεδονίας. Η Βουλγαρία ενστερνίζεται τις προτάσεις του κομιτάτου και εκμεταλλευόμενη την αδυναμία της Ελλάδος ύστερα από τον ατυχή Ελληνοτουρκικό πόλεμο, συστηματικότερα τώρα, εφαρμόζει την τακτική της τρομοκρατικής δράσης. Το βουλγαρικό κομιτάτο, για να εφαρμόσει τη νέα τακτική του εκβουλγαρισμού της Μακεδονίας με τρομοκρατικές ενέργειες, προβαίνει σε αναδιοργάνωση των δυνάμεών του. Πρώτα οργάνωσε πολλές καινούργιες συμμορίες κομιτατζήδων. Οι συμμορίες είχαν διπλή αποστολή, πρώτα να προβούν στην οργάνωση του εσωτερικού της Μακεδονίας και δεύτερο να τιμωρούν σκληρά όσους αντιδρούσαν στα σχέδιά τους. Η ανάγκη για την οργάνωση του εσωτερικού είχε προκύψει ύστερα από την

9. *Α.Υ.Ε.* 157/15-6-1866 έγγραφο Προξενείου Σερρών προς το Υπουργείο Εξωτερικών
10. Παύλος Λ. Τσάμης, *Μακεδονικός Αγών*, Θεσσαλονίκη 1975, σσ. 36-37.

αποτυχία που είχε το κομιτάτο στην προσπάθεια να ξεσηκώσει τη Μακεδονία σε επανάσταση στα 1895. Ενώ είχε προηγηθεί προπαγάνδα και πολιτική προετοιμασία είκοσι πέντε περίπου ετών, όταν οι κομιτατζήδες της Σόφιας δοκίμασαν να σηκώσουν επανάσταση στη Μακεδονία, η προσπάθειά τους έπεσε στο κενό, γιατί οι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας στάθηκαν αδιάφοροι[11]. Η νέα οργάνωση του κομιτάτου, πέρα από την τρομοκρατία που ασκεί, φροντίζει συστηματικά για την οργάνωση των εξαρχικών, όπου υπήρχαν, και τη δημιουργία σε κάθε σχισματικό χωριό πειθαρχημένης οργάνωσης με βαθμοφόρους, ταχυδρόμους, κατασκόπους, οδηγούς, εκτελεστές και επιβάλλει φορολογικές εισφορές στους κατοίκους. Η ψευδοεπανάσταση του Ήλιντεν στις 20 Ιουλίου του 1903 και η οποία κατεστάλη από τον τουρκικό στρατό και επιστρατευθέντες ατάκτους, που επιτέθηκαν με σφοδρότητα εναντίον του ελληνικού Κρουσόβου, είχε ως αποτέλεσμα να καταστραφούν 366 σπίτια και 203 μαγαζιά που ανήκαν σε Έλληνες και βλαχόφωνους ελληνικής καταγωγής[12]. Οι εξαγριωμένοι άτακτοι στρατιώτες συνέχισαν να κατακαίουν και να θανατώνουν αδιακρίτως, προκαλώντας φοβερές καταστροφές και στα γύρω του Κρουσόβου χωριά.

Οι Έλληνες κατανοούν τον κίνδυνο και πως πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα, για την αντιμετώπιση της καινούργιας πλέον οργάνωσης των κομιτατζήδων. Η Αθήνα δεν είχε ακόμα καταλάβει τι ακριβώς γινόταν στη Μακεδονία παρά τις προσπάθειες που καταβάλλουν διάφοροι Μακεδόνες όπως ο Νιγριτινός δικηγόρος Αθανάσιος Αργυρός, η οικογένεια των Δραγούμηδων από Βογατσικό, οι αδελφοί Γερογιάννη από τη Χαλκιδική και άλλοι εξέχοντες. Στην Αθήνα λειτουργούν δύο μακεδονικοί σύλλογοι, των οποίων υπεύθυνοι είναι: στον ένα ο Αθ. Αργυρός και στον άλλο οι αδελφοί Γερογιάννη. Τέλος, οι δύο σύλλογοι συγχωνεύονται και αποτελούν τον «Παμμακεδονικό», υπό την ηγεσία του Αθ. Αργυρού. Οι Σύλλογοι αυτοί συνετέλεσαν τα μέγιστα για την ενημέρωση του Αθηναϊκού λαού, οργανώνοντας παναθηναϊκό συλλαλητήριο στους στύλους του Ολυμπίου Διός στις 15/28 Αυγούστου 1903, το οποίο και υπήρξε το εγερτήριο σάλπισμα των Ελλήνων. Τεράστια απήχηση είχε και σε αυτούς ακόμα τους πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων, προς τους οποίους, επιτροπή υπό τον Αθ. Αργυρό και Στέφανο Δραγούμη επέδωσε μετά το τέλος του, πρωτοφανούς σε όγκο, συλλαλητηρίου, το σχετικό ψήφισμα διαμαρτυρίας για τις βουλγαρικές κακουργίες στη Μακεδονία. Το σπίτι του Στέφανου Δραγούμη μεταβάλλεται σε ένα ενεργό επιτελείο του Μακεδονικού ζητήματος, πέριξ του οποίου συγκεντρώνονται τα πλέον ζωντανά και επιφανή

11. *Ό.π.*, σσ. 72-73.
12. Ι. Κ. Μαζαράκης Αινιάν, *Ο Μακεδονικός Αγώνας*, Αθήνα 1981, σσ. 40-41.

στοιχεία της Αθηναϊκής κοινωνίας. Ο Παύλος Μελάς, ο Λάμπρος Κορομηλάς, ο Δημήτριος Καλαποθάκης, διευθυντής της εφημερίδας «Εμπρός», ο Βλάσιος Γαβριηλίδης, διευθυντής της εφημερίδας «Ακρόπολις», ο πρόεδρος της εταιρείας «Ελληνισμός» Νεοκλής Καζάζης, καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών, και πολλοί άλλοι υπήρξαν θερμοί υποστηρικτές της Μακεδονικής υπόθεσης. Υποστηρικτής της Μακεδονίας ήταν και ο διάδοχος, βασιλιάς αργότερα, Κωνσταντίνος[13]. Τέλος, αποφασίζεται η αποστολή αξιωματικών με πείρα στη Μακεδονία, για τη σωστή οργάνωση των ελληνικών σωμάτων που δρουν από καιρό. Άνδρες, παιδιά, γυναίκες, άνθρωποι κάθε επαγγέλματος και ιδιότητος δέχονται τη βοήθεια από τους ελεύθερους αδελφούς και τίθενται στη διάθεση της εθνικής άμυνας, αφοσιωμένοι στην ιερή ιδέα της απελευθερώσεως από τον διπλό ζυγό, των Βουλγάρων τρομοκρατών και της τουρκικής καταπιέσεως και κακοδιοικήσεως. Και τότε, παρά την εξαιρετική ένταση της βουλγαρικής τρομοκρατίας, παρά τις άγριες καταδιώξεις των τουρκικών αρχών, άρχισε από το 1905 η δυναμική αντεπίθεση των ελληνικών σωμάτων σε όλη τη Μακεδονία.

Στο σαντζάκι των Σερρών δρουν επιτυχώς ανταρτικά σώματα υπό ντόπιους οπλαρχηγούς, όπως του Αθανασίου Χατζηπανταζή στην περιφέρεια Τζουμαγιάς και Ποροΐων-Μπέλες, του Δούκα Δούκα ή καπετάν Ζέρβα στην περιοχή Ζίχνης και Παγγαίου, του Γεωργίου Γιαγκλή στην περιφέρεια Νιγρίτας και Σωχού, του παπα-Πασχάλη ή καπετάν Ανδρούτσου στην περιφέρεια βορείως της Νιγρίτας και Δημητριτσίου, του Μητρούση Γκογκολάκη στην περιφέρεια Νιγρίτας και κατόπιν Σερρών, του καπετάν Βλαχμπέη στην περιοχή από Όρλιακο έως Τζουμαγιά (Ηράκλεια). Ως γενικός αρχηγός όλων αυτών των ανταρτικών σωμάτων ορίσθηκε ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης[14].

Είναι αλήθεια ότι για την οργάνωση της εθνικής άμυνας στην περιφέρεια Σερρών και Νιγρίτας κατά των Βουλγάρων και τη δράση των αργότερα συγκροτηθέντων ελληνικών ομάδων, ελάχιστα έχουν γραφεί. Όσα γράφτηκαν, είναι αποσπασματικά και με μορφή απομνημονευμάτων, κυρίως ατόμων τα οποία προσωπικώς συμμετείχαν στον αγώνα. Εξάλλου και οι ασχοληθέντες με την ιστορία του μακεδονικού αγώνα, έριξαν κυρίως το βάρος στην εμφάνιση οργανώσεων και τη δράση των ανταρτικών ομάδων στη δυτική Μακεδονία, με κορύφωση τον ηρωικό θάνατο του Παύλου Μελά.

Η περιοχή Σερρών και Νιγρίτας θεωρούνταν μέχρι το 1905 ως στα-

13. Πέτρος Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών*, Αθήναι 1966, σ. 218.
14. *Ό.π.*, σ. 219.

θερή και ακλόνητη. Κατά τους επιτελικούς των Αθηνών, κρινόταν ως περιττή η σκοπιμότητα σχηματισμού ανταρτικών σωμάτων. Δεν προέβλεπαν όμως και δεν υπελόγιζαν τη βουλγαρική αποφασιστικότητα, ούτε την τουρκική πονηριά. Τα πράγματα όμως αλλάζουν από τότε που τοποθετείται στο Προξενείο Σερρών ο Ίων Δραγούμης, ο οποίος ήταν υπέρ του σχηματισμού ανταρτικών σωμάτων και οργανώσεων με επιθετικό προσανατολισμό[15]. Σε λίγο αντικαθίσταται ο πρόξενος Στουρνάρας και ο στρατιωτικός ακόλουθος Κουρβέλης, από τους Αντώνιο Σακτούρη και Δημοσθένη Φλωριά, οι οποίοι και επιδίδονται στην οργανωτική αναδιάρθρωση των ανταρτικών σωμάτων. Το επιτελικό σχέδιο του Δημοσθένη Φλωριά δεν άφηνε καμιά λεπτομέρεια στην τύχη. Το σχέδιο άρχιζε από τον Στρυμωνικό κόλπο και προέβλεπε λύσεις μέχρι τα όρια του Μπέλες. Το πολυσέλιδο σχέδιο του Δημοσθένη Φλωριά επιγράφεται *Σημειώσεις διά την εν τω Σαντζακίω Σερρών γινομένην εθνικήν εργασίαν*. Η μελέτη από τον Φλωριά των επί μέρους επαρχιακών κέντρων του Σαντζακίου Σερρών είναι πλήρης και λεπτομερής, τονίζονται οι αδυναμίες και τα υπάρχοντα πλεονεκτήματα για καθε επαρχιακό κέντρο (Μελένικο, Πετρίτσι, Τζουμαγιά, Ζίχνη, Νιγρίτα).

Ειδικότερα για την περιοχή της Νιγρίτας ο Φλωριάς προτείνει:

Το τμήμα Νιγρίτης άπαν από Ορφάνου μέχρις Ορλιάκου πρέπει να οργανωθή τελείως διά να χρησιμεύση ως ορμητήριον και καταφύγιον των αρματωλών και αποθήκη όπλων. Ήδη η οργάνωσις του τμήματος είναι ανατεθειμένη εις τον αρχηγόν Αλέξανδρον. Διά να είναι ομοιόμορφος η οργάνωσις, πρέπει να γίνεται από κοινού μετά της Θεσσαλονίκης. Οι αρχηγοί Χαλκιδικής πρέπει να ευρίσκονται εις συνεχή επικοινωνίαν και να επικοινωνήσωσι τα διάφορα πρόσωπα της οργανώσεως αμφοτέρων των τμημάτων διά να είναι ευχερής και η μεταβίβασις των πληροφοριών και η μεταφορά των όπλων και η ενίσχυσις αμοιβαίως εν κρισίμοις περιστάσεσι και η υποδοχή του ενός σώματος εις το διαμέρισμα του άλλου και η ασφάλεια αυτών. Διά να είναι ομοιόμορφος η οργάνωσις, πρέπει να λειτουργή ο αυτός κανονισμός εις αμφότερα τα τμήματα της Χαλκιδικής. Η οργάνωσις αυτή επιβάλλεται κατά τοσούτω μάλλον καθόσον εντονωτέρα καθίσταται εις τα άλλα διαμερίσματα η καταδίωξη των σωμάτων υπό του στρατού από ημέρας εις ημέραν. Τα ελληνικά μεθόρια πρέπει διά της οργανώσεως να μεταφέρωμεν εις Χαλκιδικήν και να προασκήσωμεν τους κατοίκους αυτής εις τα όπλα, διά να δυνάμεθα εν καιρώ να αντλώμεν εκ της χώρας ταύτης παν χρήσιμον διά τους σημερινούς και μέλλοντας αγώνας ημών. Ιδιαιτέρως πρέπει να επιστή-

15. Ίων Δραγούμης, «Η Μονή του Προδρόμου και το χωριό Λάκκος των Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά* 4 (1963) 11-27.

σωμεν την προσοχήν ημών εις το τμήμα από Νιγρίτης εις Όρλιακον... Να κατασκευασθώσι κρύπται εις όλα τα χωρία και δη εις Νιγρίταν, Μέριανην και Χούμκος. Διά της τελείας οργανώσεως του διαμερίσματος Νιγρίτης θα δύνανται τα σώματα ημών εν περιπτώσει αποσυνθέσεως ένεκα συντόνου καταδιώξεως ή και καταστροφής ν' ανασυντάσσωνται εις το διαμέρισμα της Χαλκιδικής και πάλιν να εξορμώσιν εις τας διαφόρους διευθύνσεις.

Από του διαμερίσματος τούτου θα δυνάμεθα να επιτιθέμεθα κατά του διαμερίσματος Κιλκισίου, κατά του Μ. Κάμπου, κατά της πεδιάδος Τζουμαγιάς, κατά του Μπέλεσι και κατά της Ζίχνης.

Η συνεργασία μετά της Θεσσαλονίκης είναι απολύτως αναγκαία και επιβεβλημένη.

Η μελέτη του Φλωριά περί του Σαντζακιού Σερρών καταλαμβάνει 17 σελίδες λεπτομερειών[16].

Οι φόβοι του Δραγούμη, του Σακτούρη και Φλωριά επαληθεύονται. Ο Βούλγαρος βοεβόδας και αρχηγός πολυμελούς ομάδας κομιτατζήδων Τάσκα εγκαθιστά στο παραστρυμώνιο χωριό Μεγάλο Καρατζάκιοϊ (Μονοκκλησιά σήμερα), στη βορειοανατολική όχθη του Στρυμώνα, βάση. Στόχος του τα απέναντι του ποταμού χωριά Δημητρίτσι, Νιγρίτα και άλλα, όπου όταν οι συνθήκες το επέτρεπαν θα επιτίθονταν. Οι ανταρτικές ομάδες Γιαγκλή και Ανδρούτσου αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο που διατρέχει η επαρχία της Νιγρίτας, επιχειρούν νυχτερινή επιδρομή στις 7 Νοεμβρίου 1906 και καταστρέφουν τη βάση του Τάσκα στο Καρατζάκιοϊ. Κομιτατζήδες και προδότες χωρικοί εξοντώνονται, τα σπίτια του χωριού πυρπολούνται, ο Τάσκα γλιτώνει τη θανάτωση εγκαταλείποντας συντρόφους και χωρικούς και φεύγει ταχύτατα προς το δασωμένο βάλτο. Η σφαγή του Καρατζάκιοϊ υπήρξε πολύ σκληρή τιμωρία. Ο φιλοβούλγαρος οργανωτής της τουρκικής αστυνομίας Σερρών Γάλλος συνταγματάρχης Verand το κατέστησε διεθνές ζήτημα, ο Γιαγκλής πήρε πάνω του την ευθύνη και οι πάντες σ' αυτόν απέδιδαν το σκληρότατο γεγονός, όμως η φήμη του τον κατέστησε φόβο και τρόμο των εξαρχικών πέραν του Στρυμώνος. Η σκληρότητα με την οποία έδρασε το μικτό σώμα των ανταρτών Γιαγκλή, Ανδρούτσου και Μητρούση οφείλονταν στο γεγονός ότι από τους τρεις επικεφαλής οι δύο, οι καπετάν Ανδρούτσος και Μητρούσης, είχαν ανοικτούς προσωπικούς λογαριασμούς με τον αρχικομιτατζή Τάσκα. Ήταν αυτός που επικεφαλής ομάδος κομιτατζήδων δολοφόνησε τη σύζυγο του Μητρούση στο χωριό του, μη μπορώντας να σκοτώσουν τον ίδιο. Το ίδιο συνέβη και στο χωριό Λιβαδοχώρι, ο ίδιος αρχικομιτατζής Τάσκα δολοφόνησε τους γονείς του

16. Β. Λαούρδας - Π. Πέννας, «Εκ του αρχείου του στρατηγού Δαγκλή - Σημειώσεις και Οδηγίαι Δημοσθένους Φλωριά», *Σερραϊκά Χρονικά* 4 (1963) 108-109.

Ανδρούτσου. Ο καπετάν Γιαγκλής με τους δύο προαναφερόμενους καπετάνιους δεν ζήτησαν καν την άδεια από τους προϊσταμένους τους στο Προξενείο Σερρών και τον γενικό αρχηγό στην περιοχή Ευρυθιώτη, για να επιτεθούν στο Καρατζάκιοϊ. Στις 7 Νοεμβρίου το σούρουπο, είχαν συγκεντρωθεί όλοι όσοι επρόκειτο να λάβουν μέρος στο εγχείρημα στην εκκλησία της Μέριανης, η οποία βρισκόταν απομακρυσμένη από το χωριό, και αφού λειτουργήθηκαν από τον ιερέα παπα-Πασχάλη, ξεκίνησαν ταχύτατα για τον στόχο τους τη δικαία τιμωρία των ανθρώπων που δολοφόνησαν άνανδρα δικούς τους ανθρώπους, γέροντες και γυναίκες, γονείς του Ανδρούτσου και σύζυγο του Μητρούση. Μετά την ολοκλήρωση της αποστολής οι αντάρτες βρέθηκαν και πάλι εκεί από όπου είχαν ξεκινήσει, στην εκκλησία της Μέριανης όπου και διαλύθηκαν και τα μεν ανταρτικά σώματα Γιαγκλή - Ανδρούτσου και Μητρούση κατευθύνθηκαν στη θέση «Τρεις Κάμποι» του Κερδυλίου όρους, όπου και το κρυσφήγετό τους, οι δε εθελοντές χωρικοί επέστρεψαν στα σπίτια των και το πρωϊ στις δουλειές τους. Οι Τούρκοι προέβησαν σε συλλήψεις προυχόντων, «περί τους σαράντα εξ», τους οποίους μετέφεραν στη Θεσσαλονίκη και φυλάκισαν στον «Πύργο του αίματος» (Κανλή Κουλέ), τον σημερινό Λευκό Πύργο. Κατά τη δίκη που επακολούθησε αργότερα, στις 22 Μαΐου του 1907 μη προκυψάντων επιβαρυντικών στοιχείων για τους τριάντα, απαλλάχτηκαν των κατηγοριών και επέστρεψαν στα σπίτια τους[17], οι υπόλοιποι δεκαέξι συλληφθέντες καταδικάστηκαν σε διάφορες ποινές[18].

Η περιφέρεια της Νιγρίτας ουδέποτε ενοχλήθηκε από κομιτατζήδες μέχρι της απελευθερώσεώς της στις 23 Οκτωβρίου 1912 από τον Γιαγκλή και τους μακεδονομάχους του, τελούντων υπό τη γενική αρχηγία του επίσης μακεδονομάχου Κ. Μαζαράκη-Αινιάνος[19]. Ο καπετάν Ανδρούτσος δεν ευτύχησε να χαρεί την απελευθέρωση. Με την ομάδα του αναζητώντας βουλγαρική συμμορία, η οποία, όπως τον πληροφόρησαν, εμφανίσθηκε στο χωριό Νικόκλεια, συνεπλάκη με δύναμη ατάκτων Τούρκων, υπό τον Πάρδο και φονεύθηκε πολεμώντας στη Νικόκλεια, όπου αντί να βρει κομιτατζήδες, έπεσε στη στημένη ενέδρα των Τούρκων ατάκτων, οι οποίοι με τους ανθρώπους τους τον παραπλάνησαν πληροφορώντας τον ψευδώς περί υπάρξεως κομιτατζήδων στη Νικόκλεια. Ο θάνατός του, στις 24 Φεβρουαρίου του 1907 υπήρξε ο ηρωϊκότερος θάνατος σε μάχη. Παρέμεινε μαχόμενος μέχρι του τελευταίου φυσιγγίου του για να δώσει χρόνο στους συντρόφους του να διαφύγουν[20]. Τραυματισμένο θανάσιμα τον βρίσκουν

17. Παύλος Λ. Τσάμης, *ό.π.*, σ. 359.

18. «Αποφάσεις Δικαστικαί - Διδακτικώταται», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 31 (1907) 342.

19. Douglas Dakin, *Μακεδονικός Αγώνας*, Αθήνα 1985, σ. 179.

20. Π. Β. Αγγελόπουλος, *Βισαλτία - Νιγρίτα, Χώρα και πόλεις με ιστορία στους αγώνες του έθνους,*

οι άτακτοι Τούρκοι και τον αποτελειώνουν. Ο ιερέας παπα-Πασχάλης ή καπετάν Ανδρούτσος είναι ο πρώτος ιερέας μακεδονομάχος που δίνει τη ζωή του στην αγαπημένη του πατρίδα κατά τον Μακεδονικό αγώνα[21]. Τον ηρωϊκό θάνατο του παπα-Πασχάλη τον μεταδίδει με δραματικό ύφος, ο πρόξενος των Σερρών Σακτούρης με έγγραφό του προς το Υπουργείο των Εξωτερικών στην Αθήνα, στις 27 Φεβρουαρίου 1907[22]:

Το παρελθόν Σάββατον 24 τρέχοντος μ.μ. τουρκικός στρατός συνοδευόμενος και υπό Οθωμανών χωρικών των πέριξ χωρίων επολιόρκησε κατόπιν τουρκικής προδοσίας το παρά την Νιγρίταν χωρίον Νικοσλάβη, όπου ευρίσκετο σώμα του παπα-Πασχάλη, προς καταδίωξιν βουλγαρικής συμμορίας, προ ολίγων ημερών εισβαλούσης και απειλούσης το ελληνικόν χωρίον Ξυλότρος. Κατά την επακολουθήσασαν και επί 21/2 ώρας διαρκέσασαν συμπλοκήν εφονεύθη ο παπα-Πασχάλης και 3 εκ των συντρόφων του, τριών ετέρων διαφυγόντων, εκ μέρους δε των Τούρκων περί τους 14 στρατιώται και βασιβουζούκοι εισίν οι φονευθέντες και πληγωθέντες.

Αλλ' επειδή τα αφορώντα εις τον παπα-Πασχάλην εισίν λίαν ενδιαφέροντα, επιτραπήτω μοι να εκθέσω ταύτα εν σχετική λεπτομερεία.

Ο ιερεύς ούτος κατήγετο εκ του χωρίου Σακάφτσια, άπασα δε η οικογένεια αυτού διεκρίνετο διά τα ακραιφνή αισθήματα και το θάρρος μεθ' ου υπεστήριζον το χωρίον κατά των επιβουλών του δολοφονικού κομιτάτου. Διά τους λόγους τούτους ούτος ήτο κάρφος εις τους οφθαλμούς των Βουλγάρων, οίτινες απεφάσισαν την εξόντωσιν αυτού και ολοκλήρου της οικογενείας του. Τω όντι δε, αφ' ού επανειλημμέναι κατ' αυτού απόπειραι προηγουμένως απέτυχον, την 15 Σεπτεμβρίου του 1905 συμμορία βουλγαρική εισήλθεν εν τω χωρίω Σακάφτσια προς τον σκοπόν να δολοφονήσει τον ιερέα. Αλλ' ούτος εγκαίρως πληροφορηθείς το πράγμα σπεύδει αμέσως και ειδοποιεί τον εν τω χωρίω Όρλιακο στρατόν, όστις μεταβάς αιθωρεί πολιορκεί τας οικίας, εν αις εκρύπτοντο οι λησταντάρται, οίτινες πάντες εφονεύθησαν. Επί των φονευθέντων ευρέθη η πολύκροτος εκείνη αλληλογραφία εξ ής απεδείχθη ότι το δολοφονικόν κομιτάτον είχε καταδικάσει εις θάνατον τον Μητροπολίτην, τον Έλληνα πρόξενον και πολλούς άλλους εκ των εν Σέρραις εγκρίτων ομογενών. Τα περί τούτου τυγχάνουσι γνωστά. Έκτοτε η θέσις του παπα-Πασχάλη κατέστη, εννοείται, δυσχερεστάτη και απειλούμενος καθ' εκάστην ηναγκάσθη να εγκαταλείψη το χωρίον του και να εγκατασταθή εν Σέρραις. Αλλ' έκτοτε το δολοφονικόν κομιτάτον υπέρ ποτέ έπνεε μένεα κατά του παπα-Πασχάλη, όστις υπήρξεν η αφορμή να καταστραφή η

Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 18, 19.

21. *Ό.π.*, σ. 21.

22. Β. Λαούρδας - Π. Πέννας, «Εκθέσεις του Προξένου Σακτούρη», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (1959) 43-46.

συμμορία και αποκαλυφθώσι τα τρομερά εκείνα μυστικά των Βουλγάρων. Επειδή δε κατά του ιδίου απέβαινε ματαία πάσα επίθεσις, βουλγαρική συμμορία εισέβαλεν εν τω χωρίω Σακάφτσια και εδολοφόνησε μεν τον πατέρα του ιερέως και ετραυμάτισε την μητέρα του, αποθανούσα είτα εκ των τραυμάτων, ενέπρησε δε την οικίαν των.

Ο παπα-Πασχάλης τοιαύτην καταστροφήν υποστάς κατέφυγεν, εννοείται, εις τας τοπικάς αρχάς, ζητών προστασίαν και ασφάλειαν. Και ο μεν μουτεσαρίφης του ηρνήθη τότε το δικαίωμα του οπλοφορείν χάριν της ατομικής του ασφαλείας και αμύνης, ο δε στρατάρχης, εν ώ μετά την καταστροφήν της βουλγαρικής συμμορίας τον είχεν επιδαψιλεύσει περιποιήσεις και θωπείας, νυν μεταβάντα να ζητήσει προστασίαν, τον απέπεμψεν διά βαρυτάτων και ανυκούστων ύβρεων «ύπαγε στο διάβολο άπιστε σκύλε».

Ο ευγενής και γενναίος παπα-Πασχάλης προσβληθείς ούτως εις τα καίρια και ουδαμόθεν ελπίζων βοήθειαν ωρκίσθη να εκδικηθή τους Βουλγάρους, προστατεύση δε αυτός και το κινδυνεύον χωρίον του. Έκτοτε εγκαταλείψας την θέσιν του ως εφημερίου και συνεννοηθείς μετ' άλλων τινών Μακεδόνων ομοιοπαθών απετέλεσαν αμυντικόν σώμα, ούτινος ανέλαβε την αρχηγίαν επικληθείς καπετάν Ανδρούτσος. Η δράσις του, αρξαμένη από του Οκτωβρίου ε.ε., απέβη ευεργετική υπέρ όλης εκείνης της περιφερείας. Κατά το διάστημα τούτο ο καπετάν Ανδρούτσος απέβη σωτήρ και προστάτης των ομογενών και ο φόβος των βουλγαρικών συμμοριών.

Προ ολίγων ημερών εγνώσθη ότι βουλγαρική συμμορία είχεν εισέλθει εις το χωριόν Ξυλότρος. Ειδοποιηθείς ο καπετάν Ανδρούτσος έσπευσε εκεί, χωρίς όμως να κατορθώση να συναντήσει αυτήν, φυγούσαν εγκαίρως. Το παρελθόν Σάββατον 24 τρέχ. προδοσία τουρκική εγνώσθη ότι ο καπετάν Ανδρούτσος ευρίσκετο εντός του χωρίου Νικοσλάβη.

Διάφορα τουρκικά αποσπάσματα συνοδευόμενα υπό πολυαρίθμων Οθωμανών βασιβουζούκων επολιόρκησαν μ.μ. το χωρίον πανταχόθεν, ενώ συγχρόνως έτεροι περιέζωσαν την οικίαν εν η ευρίσκετο το σώμα. Ο καπετάν Ανδρούτσος ευρεθείς ούτω περικυκλωμένος πανταχόθεν, επιχειρεί απελπιστικήν έξοδον εκ του χωρίου, αλλ' ουδεμία υπελείπετο έξοδος. Παρατάσσει τους 6 άνδρες του και εν αξιοθαυμάστω ψυχραιμία άρχεται ηρωϊκώτατος, αλλ' απελπίς αγών μεταξύ των 7 γενναίων Μακεδόνων και εκατοντάδων στρατιωτών και βασιβουζούκων, υπό την γενικήν αρχηγίαν του διαβοήτου ληστού και κακούργου Πάρδου, δραπέτου των φυλακών και φανατικώτατου Οθωμανού. Η μάχη συνεχίζεται φονικώτατη, ο καπετάν Ανδρούτσος διατάσσει τους απομείναντες τρεις άνδρας να φύγωσιν, ούτοι δε κατορθούσι να σωθώσιν. Ο ήρως παπα-Πασχάλης εξακολουθεί τότε μαχόμενος μόνος, χωρίς ουδείς να τολμά να τον πλησιάση μέχρις ου εξηντλήθη και το τελευταίον φυσίγγιον. Τότε στρατιώτες και βασιβουζούκοι επίπτουσι κατά

του τραυματίου και άοπλου πλεον αιχμαλώτου και τον αποτελειώνουν μαρτυρικώτατα διά μαχαιρών, πελέκεων και περιστρόφων. Είναι αληθέστατον και φρικώδες το γεγονός ότι ο σεμνός και άχραντος εκείνος αντιπρόσωπος και μαχητής του Χριστού και της ορθοδοξίας, ως και οι συν αυτώ πεσόντες ερρίφθησαν εις λάκκον τινά, ώσπερ κύνες χωρίς να επιτραπή να κηδευθώσι κατά τους χριστιανικούς κανόνας και χωρίς να τους ψαλλή ουδεμία επικήδειος ευχή εκ μέρους της εκκλησίας υπέρ ής εμαρτύρησαν. Εκτός αν η διαγωγή του επάρατου και κατάπτυστου χριστιανού, ομογενής αυτοεπικαλούμενος, μουδίρης Νιγρίτης, όστις επί του νεκρού του ιερέως Πασχάλη πατήσας εφασκέλωσε και έπτυσεν αυτόν τρις ειπείν «βρωμερέ σκύλε, τοιούτος σοι έπρεπε θάνατος και καλώς έπαθες». Εν τισίν Εκκλησίαις, αλλ' εν μεγίστη μυστικότητι εψάλησαν επιμνημόσυνοι δεήσεις. Ο παπα-Πασχάλης είναι ο πρώτος ιερεύς, όστις κατά τον διεξαγόμενον Μακεδονικόν αγώνα, ως αρχηγός αμυντικού σώματος, πίπτει ενδόξως και ηρωικώς υπέρ πίστεως και πατρίδος.

Η κατάσταση σε όλη την επαρχία Νιγρίτας κύλησε ομαλά για τον πληθυσμό της. Τα υπάρχοντα ανταρτικά σώματα της ευρύτερης περιοχής Κιλκίς, Σερρών διέρχονται από την περιοχή με προορισμό τη Χαλκιδική όπου τα έμπεδα για να ξεκουραστούν (όπως τα περιγράφει ο Δημ. Φλωριάς). Ύστερα από την κήρυξη του νεοτουρκικού συντάγματος από τον τουρκικό στρατό στις 11 Ιουλίου 1908 και επειδή η υπό τον Νασήτ μπέη οργάνωση των νεοτούρκων στα Σέρρας είχε κατορθώσει να προσηλυτίσει πολύ νωρίς όλες τις αρχές της πόλεως και το σύνολο των νεοτέρων αξιωματικών της φρουράς, ο στρατός αρνήθηκε να βγει από τους στρατώνες του και να επιτεθεί κατά των επαναστατών, παρά τις επανειλημμένες διαταγές της σουλτανικής κυβερνήσεως. Στις 3 Ιουλίου οι επαναστάτες επικράτησαν χωρίς αιματοχυσία, το αυτό συνέβη και στις άλλες μακεδονικές πόλεις. Η αναχώρηση των στρατευμάτων των επαναστατών για την Κωνσταντινούπολη, για να επιβάλουν και στην πρωτεύουσα της οθωμανικής αυτοκρατορίας τις αρχές του Νεοτουρκικού κομιτάτου, είχε ως αποτέλεσμα να ανακηρυχθεί την 11η Ιουλίου στα Σέρρας το σύνταγμα προ της εγκρίσεως αυτού από τον σουλτάνο. Στο συλλαλητήριο που επακολούθησε προ του Διοικητηρίου προσήλθαν ο αρχηγός του στρατού, ο μητροπολίτης, ο ραββίνος, ο Βούλγαρος αρχιμανδρίτης, όλοι οι Τούρκοι ιμάμηδες και όλοι οι επίσημοι. Ο μουτεσαρίφης Ρεσίτ πασάς ανεκήρυξε επίσημα το σύνταγμα, και όλοι οι παριστάμενοι ορκίστηκαν σε αυτό και προς επικύρωση του δοθέντος όρκου έγιναν κατά τα τουρκικά έθιμα θυσίες και σπονδές, με σφαγή στην αυλή του Διοικητηρίου αρνιού. Την ορκωμοσία ακολούθησαν λόγοι όλων των επισήμων Τούρκων και του μητροπολίτη, οι οποίοι κατέληγαν με τις λέξεις «ισότητα, αδελφότητα και ελευθερία», ενώ

την ίδια στιγμή το πλήθος ξεσπούσε με ενθουσιασμό στο άκουσμα των μαγικών λέξεων, οι οποίες έμελλε να μείνουν χωρίς ουσιαστική εφαρμογή.

Όσον αφορά την αναγνώριση του συντάγματος από τον σουλτάνο και τα συμβάντα στα Σέρρας ο πρόξενος Σαχτούρης, με έγγραφό του προς το Υπουργείο των Εξωτερικών στην Αθήνα έκανε γνωστά τα εξής: *Το κίνημα είχεν αποφασισθεί διά την 19ην Αυγούστου, επέτειον της αναρρήσεως του Σουλτάνου. Κατά τα προδιαγεγραμμένα, η τελετή ήθελε καθορισθή κατά τοιούτον τρόπον ώστε καθ' ήν ώραν το προξενικό σώμα, οι αξιωματικοί και άλλοι ξένοι αρχηγοί των θρησκευμάτων, αι επιτροπαί των Κοινοτήτων και διάφοροι πρόκριτοι θα παρευρίσκοντο εις τα Διοικητήρια ίνα συγχαρώσι τας αρχάς, άπας ο μεμυημένος στρατός μετά του Μουσουλμανικού όχλου θα επολιόρκουν τα Διοικητήρια, θα απηγόρευον την έξοδον και θα ετηλεγράφουν εις Κωνσταντινούπολιν ότι ο λαός απαιτεί το σύνταγμα και προ της χορηγήσεως αυτού ουδείς εκ των εν τοις Διοικητηρίοις ομήρων θα απελύετο.* Ο Πρόξενος συνεχίζει με λεπτομέρειες για τον τρόπο ενεργείας των στασιαστών και καταλήγει: *Τέλος τη νύκτα της 11ης Ιουλίου φθάνει το χαρμόσυνον άγγελμα, ότι ο Σουλτάνος παρεχώρησεν το Σύνταγμα και διετάχθησαν αι εκλογαί.*

Αμέσως μετά την ανακήρυξη του τουρκικού συντάγματος χορηγήθηκε γενική αμνηστία και τα ελληνικά ανταρτικά σώματα το ένα μετά το άλλο άρχισαν να παραδίνουν τον οπλισμό τους στις αρχές. Το ίδιο έκαναν και τα βουλγαρικά ανταρτικά σώματα. Όμως οι Νεότουρκοι εμφανίζονται ως κυρίαρχοι του παιγνιδιού και όποιος αντιδρά στα πιεστικά μέτρα τους βρίσκει τον θάνατο. Η μεγαλύτερη όμως διάψευση των ελπίδων των χριστιανών ήλθε κατά τις εκλογές, που διενεργήθηκαν ύστερα από δύο μήνες. Τα προβλήματα άρχισαν από τη σύνταξη των εκλογικών καταλόγων. Ενώ οι Τούρκοι, Βούλγαροι και άλλες υπάρχουσες εθνότητες εγγράφονται χωρίς κανένα εμπόδιο, η εγγραφή των Ελλήνων εκλογέων συναντά δυσκολίες, όσοι διαμαρτύρονται, κακοποιούνται ή ακόμη φονεύονται «δολοφονούνται», όπως ο Π. Γκουλάκης από τη Μέριανη, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε για τη μεροληπτική σύνταξη των εκλογικών καταλόγων[23]. Η δολοφονία διεπράχθη υπό της ομάδος Πάρδου στις 14 Οκτωβρίου (Π.Η.) 1910. Σκοπός των νεοτούρκων οι βουλευτές που θα εκλεγούν να είναι Τούρκοι, όμως παρά τις δυσκολίες, εκλέγεται Έλληνας βουλευτής στα Σέρρας ο νεαρός δικηγόρος Δημήτριος Δίγκας[24].

Στην προσπάθειά τους οι Νεότουρκοι, όπως εκλεγούν οι Τούρκοι

23. Εφημ. *Νέα Αλήθεια* Θεσσαλονίκης, Τετάρτη 20.10.1910, φ. 419/120, σ. 3.
24. Π. Θ. Πέννας, *ό.π.*, σσ. 307-308.

υποψήφιοι, μεταχειρίσθηκαν και ένοπλη ακόμη βία. Αλλά και μετά τις εκλογές, στο Κοινοβούλιο οι συζητήσεις που έγιναν αφήρεσαν από τους χριστιανούς κάθε ελπίδα καλυτερεύσεως της καταστάσεως. Στις διαμαρτυρίες των Ελλήνων βουλευτών οι Τούρκοι απαντούσαν με βρισιές ακόμα, τόσο δε πολύ αποθρασύνθηκαν που φαντάσθηκαν πως ήταν δυνατόν να καταργήσουν και τα πατριαρχικά δικαιώματα. Το τουρκικό μένος εναντίον των Ελλήνων θα φανεί κατά τον επόμενο χρόνο όταν αποφασίσθηκε ο αφοπλισμός των πολιτών.

Στην εφημερίδα *Εκκλησιαστική Αλήθεια* του Πατριαρχείου, εκδιδομένη στην Κωνσταντινούπολη και στο φύλλο της 10ης Ιουλίου 1910, αριθ. φύλλου 27, δημοσιεύεται επιστολή του μητροπολίτη Σερρών Αποστόλου υπό τον τίτλο *Ορθοδόξων παθήματα* με πληροφορίες που περιγράφουν δραματικά τα δεινοπαθήματα των χριστιανών Σερρών και Νιγρίτας.

Παναγιώτατε δέσποτα, (απευθύνεται προς τον Πατριάρχη)

Αναγγείλας τηλεγραφικώς τη Μητρί Εκκλησία τα κατά την περισυλλογήν των όπλων δεινοπαθήματα των Χριστιανών μου, εκτίθημι ήδη λεπτομερείας τινάς. Η ιστορία άρχεται από το χωρίον Ορλιάκου. Εσπέραν τινά άγνωστος άνθρωπος επετέθη ενόπλως κατά τεσσάρων μωαμεθανών, επιστρεφόντων εκ των εργασιών των, και εφόνευσε των μεν ένα εξ αυτών εν τόπω, τον δ' έτερον φυγόντα εν αγρώ τινί. Ο φονεύς παραμένει άγνωστος, αλλ' αι αρχαί υποπτευθείσαι τον κάτοχον του εν ω ευρέθη πεφονευμένος ο άνθρωπος αγρού, Χαριζάνην Λεωνίδα, έδειραν αυτόν ανηλεώς, ολιγώτερον δ' εκακοποίησαν τον Γεώργιον Αντωνίου και Αριστείδην Χρήστου, διότι εύρον επ' αυτού ρεβόλβερ. Εξ αφορμής του γεγονότος τούτου, τη εσπέρα της Πεντηκοστής προς την Δευτέραν, περί την πρώτην ώραν της νυκτός, Τούρκοι του χωρίου Δημητριτσίου, ίσως και στρατιώται τινές, πάντες όμως φέροντες στρατιωτικήν στολήν, επετέθησαν εναντίον των δύο αδελφών, Νικολάου και Δημητρίου Παπαδούκα, καθ' ήν ώραν εδείπνουν, εξ ών εφόνευσαν τον Νικόλαον. Μετ' ολίγον επυροβόλησαν και κατά ετέρων δύο Κωνσταντίνου Χατζηδημητρίου και Νικολάου Κωνσταντίνου, ούς επλήγωσαν σοβαρώς άχρι της ώρας νοσηλευομένους. Το περίεργον είναι ότι ο πληγωθείς Δημήτριος Παπαδούκας ανεγνώρισε τον φονέα, ως συγχώριόν του, τον Απτούπην, και ωμολόγησεν, αι αρχαί όμως δεν συνέλαβον αυτόν, απιστούσαι εις την κατάθεσιν του χριστιανού. Μετά τα γεγονότα ταύτα ήρξατο ο συστηματικός αφοπλισμός των χριστιανών διά παντοίων κακώσεων. Ιδού ο ονομαστικός κατάλογος των χωρίων και χριστιανών.

Εν Τζίντζω εδάρησαν ανηλεώς ο Θωμάς Πελαγούδια
» » » » Βασίλειος Πελαγούδια
» » » » Γεώργιος Χρήστου
» » » » Βασίλειος Χριστοδούλου

» » » » Μιχαήλ Νικολάου
Εν Νιγρίτα εδάρη ανηλεώς ο Ιωάννης Σουλάνος μέχρι αιμοπτυσίας
Εν Νιγρίτα εδάρη ανηλεώς ο Νικόλαος Μπεχλιβάνης
Εν Κούτσος εξυλοκοπήθησαν ανηλεώς ο Ζάχαρης Δημητρίου
» » » » Στέφανος Χριστοδούλου
» » » » Χρήστος Ευθυμίου
» » » » Χριστόδουλος Εμμανουήλ
» » » » Ιωάννης Δημητρίου
Εν Κάτω Κρουσόβω συνεπεία δαρμών κατεκλίθησαν:
» » » » » Αναγνώστης Τσουλίου
» » » » » Ιωάννης Στεργιάδης
» » » » » Γεώργιος Φαραζάς
» » » » » Θεοδ. Παπακωνσταντίνου
» » » » » Ιωάννης Ευαγγέλου
Εν Άνω Κρουσόβω συνεπεία δαρμών κατεκλίθησαν:
» » » » » Αγόλιος Χρυσάφης
» » » » » Κραστάλλης Αγγέλου
Εν Βεζνίκω εδάρησαν ανηλεώς:
» » » ο δημογέρων Γεώργιος Παναγιώτου
» » » ο πρόκριτος Μόσχος Δημητράκης
» » » ο » Χριστόδ. Τακίλδαλης
» » » ο ιερέας παπα-Αντώνιος
Εν Βεζνίκω εδάρησαν ανηλεώς:
» » » ο ιερέας παπα-Γεώργιος
» » » ο διδάσκαλος Μιχαήλ Πόρνάλης
» » » ο Χρήστος Παπαοικονόμου
» » » ο Χριστόδουλος Δημητρίου
» » » ο Νικόλαος Μανιώτας
Εν Δοβίστα εδάρησαν διά ξύλων ο Δημήτριος Τράϊος
» » » » ο Χρήστος Ταβάνης
» » » » ο Βασίλειος Μπαζιάνης Κώτου
» » » » ο Κυριαζής Γιαννακού
» » » » ο Γεώργιος Χασιώτης
» » » » ο Στέργιος Μπαΐρας
» » » » ο Γεώργιος Αποστόλου
» » » » ο Γιαννακός Νικολάου

Ο μητροπολίτης Σερρών Απόστολος κλείνει την αναφοράν του προς τον Πατριάρχην με τα εξής:

Παναγιώτατε, Η συνήθης τακτική του προς αφοπλισμόν στρατού ην η εξής: Φθάνων εις χωρίον τι, περιεκύκλου αυτό και εις ουδένα επέτρεπε την

έξοδον. ακολούθως ήρχιζε το έργον της ιεράς εξετάσεως. Εξύλιζε πρώτιστα εκείνους ων τα ονόματα ήσαν προσεσημειωμένα, εξύλιζε δε αυτούς, όχι μόνον όταν δεν παρέδιδον τα όπλα, αλλά και εν ή περιστάσει παρέδιδον μεν αυτά, δεν ηδύνατο όμως να ομολογήσωσιν και τίνες άλλοι συνεγχώριοί των είχον όπλα. Ευνόητον ότι εν τη σατανική ταύτη ενεργεία, δεν έλειπον αι συκοφαντίαι και ψευδείς καταγγελίαι είτε εκ μίσους προς τον καταγγελλόμενον, είτε επί σκοπώ απαλλαγής από των ξυλοκοπούντων. Λυπηρόν ότι η τακτική αύτη εάν εξακολουθήση, δεν προμηνύει καλά υπέρ της πατρίδος.

Της Υμ. Θειοτάτης Παναγιότητος
ταπεινός εν Χριστώ αδελφός
+ Ο Σερρών ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
εν Σέρραι τη 23 Ιουνίου 1910[25]

Σε νεότερη επιστολή του προς τον Πατριάρχη ο μητροπολίτης Σερρών Απόστολος αναφέρει:

Παναγιώτατε δέσποτα,

Οι δαρμοί και τα ξυλοκοπήματα των εν τη εμή παροικία χριστιανών έπαυσαν εντελώς τη ενεργεία της Μητροπόλεως, διορισθείσης μικτής επιτροπής εκ των θρησκευτικών αρχηγών των μωαμεθανών, Ελλήνων και Βουλγάρων και εκ τριών μελών εκάστης εθνικότητος και σκοπούσης την διά συμβουλών περισυλλογήν των πολεμικών μόνον όπλων παρά πάντων των κατοίκων της διοικήσεως Σερρών. Ως φαίνεται, αι προσπάθειαι της εν λόγω επιτροπής δεν θα στεφθώσι, δυστυχώς, υπό επιτυχίας, των χριστιανών άχρηστα όπλα παραδιδόντων.

Προς παραμυθίαν και ενθάρρυνσιν των δαρέντων χριστιανών μου, ων τα δεινοπαθήματα εγνώρισα τη Μητρί Εκκλησία διά της επιστολής μου από 23 παρελθόντος μηνός, περιώδευσα επί οκταήμερον τα χωρία αυτών, μόλις δ' επανελθών εις την έδραν της επαρχίας μου εξέθηκαν τας εντυπώσεις μου τω μουτεσαρίφη διά του επομένου τακριρίου:

Αι εκ της μικράς περιοδείας μου, της γνωστής τη Υ. εξοχότητι, εντυπώσεις μου είναι λίαν οδυνηραί. Μολονότι παρήλθον δεκαπέντε ημέραι αφότου διήλθεν εκείθεν η προς αφοπλισμόν στρατιωτική επιτροπή, εν τοσούτω είδον ιδίοις οφθαλμοίς υπέρ τους δέκα, οίτινες εκ των πόνων και των οιδημάτων των ποδών μόλις περιπατούσι στηριζόμενοι επί βακτηριών. Πόσον είναι κρίμα. Και οι γεροντότεροι των ανθρώπων μοι ωμολόγουν ότι τοιαύτα πράγματα δεν είδον μέχρι τούδε. Η σκληρότης και η απανθρωπία των οργάνων της εξουσίας εξεδηλώθη προ πάντων εν τω χωρίω Έζοβα. Εν τω χωρίω τούτω, ούτινος αι μωαμεθανικαί και χριστιανικαί οικίαι είναι αναμεμιγμέ-

25. «Ορθοδόξων παθήματα (Επιστολή μητρ. Σερρών Αποστόλου προς το Οικ. Πατριαρχείο, 23.6.1910)», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 211-213.

ναι, προ του συντάγματος κατώκει πάντοτε στρατός πεζικός μεν εκ 50-60 στρατιωτών, ιππικόν δε εκ 30. Ένεκα των ανωτέρω σπουδαιοτάτων δύο λόγων οι κάτοικοι της Έζοβας ούτε είδον ποτέ τίνα μορφήν είχον οι αντάρται, ούτε επρομηθεύθησαν πολεμικά όπλα. Η προς αφοπλισμόν επιτροπή, μη πιστεύουσα ότι οι χριστιανοί δεν είχον γκρα, αφού συνέλεξε τα παλαιά όπλα, οίον τσιφτέδες, τσακμακλίδικα και υπέρ τα 20 ρεβόλβερ, απήγαγεν εκτός του χωρίου και έδειρεν ανηλεώς 19 ανθρώπους. Τους δυστυχείς χωρικούς κατ' ιδίαν ένα έκαστον, αφού διά ρινομάκτρων και περικνημίδων έβυον τα στόματά των, τους εξύλιζον εις τους πόδας εις τοιούτον βαθμον, ώστε οι συγγενείς των τους μετέφερον εις τας οικίας των ή επί των ζώων, ή επί των ιδίων ώμων.

Εξοχώτατε. Ακούων παρά των χωρικών τα τοιαύτα δεινοπαθήματά των, δεν ηδυνήθην να μην δακρύσω. Ίσως άλλοι ακούοντες τοιαύτα μαρτύρια ουδόλως συγκινούνται καθώς δεν συνεκινούντο και οι δείραντες τους χωρικούς. Αλλά πάς αμερόληπτος άνθρωπος και αληθής φίλος της πατρίδος θα ομολογήση, ότι παρά τοιούτων ανθρώπων το ημέτερον σύνταγμα δεν πρέπει να προσδοκά μεγάλα πράγματα. Επί σκληρότητι και απανθρωπία διεκρίθησαν εν Ορλιάκω ο ασθενήσας και αναχωρήσας δέκαρχος και οι χωροφύλακες του χωρίου Οσμάν Μεχμέτ και Μεχμέτ Αντραμάν, ο δέκαρχος του Τσάϊζε Σαπρής και ο χωροφύλαξ Ιμβραχήμ. Ο εκατόνταρχος του στρατού και ο μουδίρης της Νιγρίτης. Οι επτά ούτοι άνθρωποι τόσον πολύ έβλαψαν την συναδελφωσύνην των εθνικοτήτων της Οθωμανικής ημών Αυτοκρατορίας, όσον δεν έβλαψαν αυτήν οι μεγαλύτεροι εχθροί μας.

Εξοχώτατε. Επειδή σας εγνώρισα φιλοδίκαιον και αμερόληπτον άνθρωπον και επειδή η μέχρι σήμερον παραμονή των σκληρών τούτων χωροφυλάκων εν Ορλιάκω και Τσάϊζε αυξάνει την αντιπάθειαν μεταξύ μωαμεθανών και χριστιανών, διά τούτο παρακαλώ όπως οι άνθρωποι ούτοι μετατεθώσιν εις άλλα μέρη. Ο του Τσάϊζε μάλιστα χωροφύλαξ Ιβραχήμ και σήμερον ακόμη ασχημονεί εναντίον του συντάγματος, περιφερόμενος ανά την αγοράν του χωρίου Έζοβας και διά της μάστιγος δέρων τον τυχόντα».

Εις το ανωτέρω τακρίριον αναμένω απάντησιν παρά της Α. Εξοχότητος.

Τη 14 Ιουλίου 1910
Της Υμ. Θειοτάτης Παναγιότητος
ταπεινός εν Χριστώ αδελφός
+ Ο Σερρών ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ[26]

Τον Σεπτέμβριο του 1910 και ύστερα από φοβερούς βασανισμούς και κακοποιήσεις των χριστιανών στην επαρχία Νιγρίτας καθώς και σε μερικά

26. «Ορθοδόξων παθήματα (Επιστολή μητρ. Σερρών Αποστόλου προς το Οικ. Πατριαρχείο, 14.7.1910)», *ό.π.*, σ. 222.

χωριά της επαρχίας Σερρών, ολοκληρώθηκε ο αφοπλισμός. Στο σύνολο 25 χωριών παραδόθηκαν 691 όπλα· την πρώτη θέση κατείχε το χωριό Δημητρίτσι με 76 όπλα, η Νιγρίτα με τη Σύρπα τη δεύτερη θέση με σύνολο παραδοθέντων όπλων 55 και ακολούθησαν τα υπόλοιπα χωριά με μικρότερες ποσότητες. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν παραδόθηκαν καινούργια όπλα, τα οποία και έκρυψαν καλά οι κάτοικοι της περιοχής. Οι Τούρκοι γνωρίζοντας από παλιά πως η περιφέρεια της Νιγρίτας αποτελούσε το «ταμιευτήριον όπλων» κατά τον δικό τους χαρακτηρισμό, επέμεναν με σκληρά μέτρα προς εξαναγκασμό των κατοίκων για παράδοση και των αποκρυβέντων όπλων. Ουδείς παρέδωσε καινούργιο όπλο. Οι ταλαιπωρίες των κατοίκων συνεχίσθηκαν μέχρι τον Οκτώβριο του 1912, οπότε και απελευθερώθηκε ο τόπος από τη μακρόχρονη τουρκική δουλεία.

Ο Μακεδονικός Αγώνας υπήρξε ένας πόλεμος δίχως κανόνες μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων στην κατεχόμενη από τους Τούρκους Μακεδονία. Η έναρξή του τοποθετείται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και το τέλος με την ανακήρυξη του συντάγματος από τους Νεότουρκους. Αυτοί αντιλαμβανόμενοι το τέλος και την παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, επεχείρησαν να σταματήσουν την επερχομένη κατάρρευση, πράγμα που τελικά δεν κατάφεραν. Μετά από λίγο καιρό οι μέχρι τότε αντίπαλοι, φανεροί και κρυφοί, συμμάχησαν εναντίον του πρώην δυνάστη τους με την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Τουρκίας.

Ο Μακεδονικός Αγώνας έχει να επιδείξει αφάνταστους ηρωϊσμούς και αυτοθυσίες. Στην περιοχή Σερρών και Νιγρίτας έπεσαν ηρωϊκά, ο πρώτος καπετάνιος Γκιόργκας από το Σιτοχώρι ή Τζίντζιος, ο ιερέας του Λιβαδοχωρίου καπετάν παπα-Πασχάλης ή Ανδρούτσος, ο καπετάν Χατζη Πανταζής από τη Σκοτούσα, ο καπετάν Μητρούσης από το χωριό Χομόντος, που προς τιμήν του ονομάσθηκε Μητρούση.

Η συμμετοχή των κατοίκων της περιφέρειας Νιγρίτας ως μελών στα ανταρτικά σώματα, όπως του Κωνσταντίνου Κοτσιάμπαπα από το χωριό Δημητρίτσι στο Σώμα του καπετάν Γιαγκλή και του Γεωργίου Γκούρμη από το ίδιο χωριό στο σώμα του καπετάν Ζέρβα ή Δούκα, υπήρξε γεγονός που παρακινούσε τους κατοίκους της περιοχής να παρέχουν τις όποιες υπηρεσίες τους προς τα ανταρτικά σώματα της περιοχής. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά ακόμα, προσέτρεχαν σε βοήθεια, όταν οι συνθήκες του ανορθόδοξου αυτού πολέμου το καλούσαν, στάθηκαν άτρομοι μπροστά στον εχθρό και τον νίκησαν. Οι μεταγενέστερες γενιές του μακεδονικού αγώνα μεγάλωσαν ακούγοντας τους παππούδες και κυρίως τις γιαγιάδες να διηγούνται τα κατορθώματα των μακεδονομάχων.

Η εποχή του μακεδονικού αγώνα είναι στις μέρες μας απόμακρη. Οι τότε εχθροί ζουν σήμερα ειρηνικά και χωρίς τις εχθρότητες του παρελθόντος, εργάζονται πλάι-πλάι για ένα καλύτερο αύριο.